

فرصت‌ها و چالش‌های اقتصادهای نفتی منطقه منا

آبان ۱۴۰۱

مریم خزاعی

معاونت بررسی‌های اقتصادی
اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

- در این ضمن ارائه تصویری از وضعیت متغیرهای اقتصادی گروه کشورهای صادرکننده نفت منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا، به مهم‌ترین چالش‌ها و توصیه‌های مهم سیاستی پیشنهادی صندوق بین‌المللی پول برای نحوه رویارویی با عدم قطعیت‌های موجود، مهار تورم و تنوع بخشی به اقتصاد ضمن تقویت فراگیری و توسعه پایدار پرداخته شده است.
- متغیرهای ارائه شده مربوط به بازه زمانی سال‌های ۲۰۰۰ الی ۲۰۱۸ (میانگین سالانه)، سال‌های ۲۰۱۹ الی ۲۰۲۱ به همراه برآورد و پیش‌بینی دو سال ۲۰۲۲ و ۲۰۲۳، شامل؛ رشد اقتصادی، رشد بخش نفتی و غیرنفتی، نرخ تورم، رشد نقدینگی، ذخایر ارزی، تراز حساب جاری، صادرات و واردات کالاها و خدمات، تولید و صادرات نفت خام و گاز طبیعی است.

نکات سیاستی

- با تضعیف اقتصاد جهانی، اقتصادهای منطقه خاورمیانه و آسیای مرکزی تحت تاثیر شوک‌های گوناگون از جمله کندشدن سرعت رشد اقتصاد جهان، قیمت‌های بالا و در حال نوسان مواد غذایی و انرژی، تنگنای مالی شدیدتر و سریع‌تر و تهدید تجزیه‌شدن قرار دارند. در حالی که بازارهای نوظهور و اقتصادهای با درآمد کم و متوسط به شدت آسیب دیده‌اند و بسیاری از آنها با محدودیت دسترسی به منابع مالی بازار مواجه هستند، اقتصادهای صادرکننده نفت از ضربه‌گیر قیمت‌های بالای انرژی، منفعت قابل توجهی کسب می‌کنند.
- مهم‌ترین چالش سیاستی برای همه اقتصادهای منطقه، لزوم مقابله با بحران افزایش شدید هزینه زندگی از طریق بازگرداندن ثبات قیمت‌ها، پشتیبانی از گروه‌های آسیب‌پذیر از طریق حمایت هدفمند و تضمین امنیت غذایی است. صادرکنندگان نفت این فرصت را دارند که با ایجاد ضربه‌گیرها و توسعه طرح‌های متنوع‌سازی به اقتصادهای خود، حداکثر استفاده را از سود بادآورده ناشی از صادرات نفت کسب کنند.
- منافع حاصل از رابطه مبادله کالاهای اساسی غذایی و انرژی برای کشورهای صادرکننده نفت طی نیمه نخست ۲۰۲۲ معادل ۶ درصد از تولید ناخالص داخلی آنها برآورد شده در حالی که این رقم برای اقتصادهای واردکننده نفت، از جنس زیان و معادل ۰.۵ درصد تولید ناخالص داخلی آنها بوده است. با وجود آغاز روند نزولی کاهش قیمت کالاهای اساسی طی ماه‌های اخیر و اثرات کاهشی آن بر رابطه مبادله، اندازه تاثیرات عمومی آن بر اقتصادهای منطقه منا از حیث اثرگذاری بر حساب‌های مالی و خارجی و فقر و نابرابری، قابل توجه است.
- بهبود فضای سیاست‌گذاری در بسیاری از کشورهای صادرکننده نفت منطقه، ضرورت سرعت‌بخشی به انجام اصلاحات ساختاری با هدف تقویت رشد اقتصادی و ارتقای تاب‌آوری، پایداری، تنوع‌بخشی و فراگیری اقتصادها را بیش از پیش ضروری می‌سازد.

نکات سیاستی / ۲

- با وجود مهار بحران کووید و برگشت رونق نسبی، همچنان بازار کار به ویژه برای زنان و جوانان منطقه به شرایط قبل از همه‌گیری برنگشته و توجه ویژه‌ای را در این خصوص از طریق تسهیل ورود و جذب به بازار کار و انعطاف‌پذیری لازم را می‌طلبد.
- تضعیف اکثر ارزهای خارجی در برابر دلار و اسپردهای مالی بالای دلار، هزینه استقراض خارجی را افزایش داده و منجر به کاهش قابل توجه انتشار اوراق قرضه یورو در منطقه شده است. اقتصادهای صادرکننده نفت به دلیل پشتوانه خوب مالی ناشی از افزایش درآمدهای نفتی، فقط ۳.۶۵ میلیارد دلار اوراق را طی ماه‌های ژانویه تا سپتامبر ۲۰۲۲ منتشر کردند در حالی که این رقم در مدت مشابه سال قبل، حدود ۳۰ میلیارد دلار بود.
- در راستای مقابله با فشارهای تورمی، اکثر اقتصادهای منطقه نسبت به افزایش نرخ بهره سیاستی اقدام کردند که این اقدام، موجب شد تا نرخ بهره واقعی مثبت شود. اقتصادهای عضو شورای خلیج فارس به همراه اقتصاد اردن که از نظام میخ‌کوب پول ملی به دلار امریکا استفاده می‌کنند نیز نرخ بهره سیاستی را مشابه با فدرال رزرو امریکا افزایش داده‌اند.
- انتظار می‌رود که قیمت‌های بالای نفت همچنان نقش ضربه‌گیر را برای اقتصادهای صادرکننده نفت منطقه منایفا کند. متوسط رشد اقتصادی برای منطقه منایفا حدود ۵ درصد برای سال ۲۰۲۲ پیش‌بینی شده که بیشتر از رقم رشد ۴.۱ درصد محقق شده در سال ۲۰۲۱ است. اقتصادهای صادرکننده نفت منطقه به واسطه قیمت‌های بالای نفت و همچنین رشد قوی اقتصاد غیرنفتی، می‌توانند تهدیدهای مربوط به افزایش بهای مواد غذایی و نرخ بهره سیاستی در سطح جهان را جبران کنند و پیش‌بینی می‌شود به رشد ۵.۲ درصدی در سال ۲۰۲۲ دست یابند که از متوسط رشد اقتصاد جهان در این سال و همچنین رشد سال قبل همین گروه کشورها (۴.۵ درصد) بالاتر است.
- اقتصادهای صادرکننده نفت نیز از انحراف ایجاد شده در تجارت به علت بروز جنگ روسیه و اوکراین، به دلیل امکان تامین بخشی از نیاز انرژی اروپا از منشا اقتصادهای نفتی خاورمیانه نیز منتفع خواهند شد. افزایش درآمدهای نفتی این گروه اقتصادها نقدینگی سیستم بانکی را بهبود داده و تاثیرات منفی ناشی از تنگنای شدید اعتباری در سطح جهان را بر این اقتصادها را محدود کرده است.

نکات سیاستی / ۳

- پیش‌بینی می‌شود سطح قیمت نفت خام در سال ۲۰۲۳ بالاتر از سال ۲۰۲۱-۲۰۲۰ باشد که در این صورت، وضعیت حساب خارجی اقتصادهای صادرکننده نفت همچنان در وضعیت مطلوبی قرار خواهد داشت و این موضوع برای اقتصادهای عضو شورای خلیج فارس چشم‌گیرتر خواهد بود. انتظار می‌رود متوسط مازاد حساب جاری اقتصادهای صادرکننده نفت از ۴.۶ درصد تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۲۱ به ۹.۷ درصد در سال ۲۰۲۲ افزایش یابد که ارقام مزبور برای اقتصادهای عضو شورای خلیج فارس از ۸.۲ درصد در سال ۲۰۲۱ به ۱۶.۷ درصد تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۲۲ خواهد بود.
- تفاوت در اثرات افزایش قیمت کالاهای اساسی و تشدید تنگنای شرایط مالی جهان در تحولات مربوط به تغییر تراز مالی اقتصادهای صادرکننده نفت موثر خواهد بود. پیش‌بینی انجام شده برای تراز عمومی پایه و درآمدهای نفتی اقتصادهای صادرکننده نفت نشان می‌دهد که اکثر اقتصادهای مزبور، افزایش درآمدهای حاصل از صادرات نفتی را طی سال‌های ۲۰۲۱ و ۲۰۲۲ پس‌انداز کرده‌اند. برای بازه زمانی ۲۰۲۲ الی ۲۰۲۶، منافع تجمعی حاصل از کسب درآمدهای بادآورده ناشی از افزایش بهای نفت برای اقتصادهای صادرکننده نفت منطقه منا در مقایسه با پیش‌بینی انجام شده در اکتبر ۲۰۲۱، حدود یک تریلیون دلار برآورد می‌شود. انتظار می‌رود اقتصادهای عضو شورای خلیج فارس به طور متوسط سالانه ۳۳ درصد از درآمدهای نفتی حاصله خود را پس‌انداز کنند که نشانه‌ای از اعمال سیاست مالی ضدچرخه‌ای توسط دولت‌های این اقتصادها بر خلاف رویه‌های گذشته است. شایان ذکر است که انتظار می‌رود بر خلاف این گروه کشورها سایر کشورها از جمله الجزایر به دلیل اعمال سیاست مالی موافق چرخه‌ای، با افت پس‌انداز درآمدهای نفتی مواجه شوند.
- در صورت استمرار کاهش سرعت رشد اقتصادی کشور چین طی سال آینده، انتظار می‌رود که این اتفاق بر اقتصادهایی با پیوند تجاری مستقیم با چین تاثیر منفی بگذارد، موجب تشدید افت سرعت رشد اقتصاد جهان، کاهش قیمت کالاهای اساسی و کاهش تاثیر ضربه‌گیرها برای اقتصادهای صادرکننده نفت شود.

نکات سیاستی / ۴

- در شرایطی که اقتصاد جهانی با روند فزاینده عدم قطعیت‌های محیطی و دشوار شدن شرایط روبروست، اقتصادهای منطقه منا می‌باید ضمن تضمین ثبات اجتماعی، پایداری مالی را حفظ و به مقابله جدی با تورم و بدهی بالا، بپردازند. اقتصادهای صادرکننده نفت نیز لازم است با استفاده حداکثری از درآمدهای بادآورده نفتی، ضربه‌گیرهای لازم را خلق و در زمینه گذار و توسعه طرح‌های تنوع‌بخشی به اقتصاد، پیشرفت کنند.
- صادرکنندگان نفت باید با ایجاد ضربه‌گیر، حفظ شتاب اصلاحات مالی و پیشرفت در طرح‌های متنوع‌سازی، حداکثر منافع حاصل از درآمدهای بادآورده نفت را برای نسل‌های بعدی کسب کنند. این گروه اقتصادها می‌باید ضمن پرهیز از صرف مخارج در قالب اعمال سیاست‌های موافق چرخه‌ای به‌ویژه افزایش مخارجی که برگشت آن‌ها پس از کاهش قیمت نفت، دشوار است (مثلاً افزایش تعداد نیروی کار در بخش دولتی و یا افزایش دستمزدها در این بخش)، اجتناب کنند.
- با هدف جلوگیری از تشدید فقر و نابرابری به دلیل افزایش تورم و حفاظت از اقشار آسیب‌پذیر، ضرورت دارد بسته به ساختار مالی و ابزارهای سیاستی در دسترس، از سیاست‌های پشتیبانی مالی در قالب برنامه کوتاه مدت و هدفمند برای گروه‌های آسیب‌پذیر استفاده شود. شرایط فعلی فرصتی را برای اقتصادها ایجاد کرده تا از سیاست عمومی کردن اعطای یارانه‌ها، فاصله گرفته و به جای آن با ایجاد شبکه‌های تامین اجتماعی قوی و به کارگیری ابزار اثربخش مبتنی بر هزینه، گروه‌های هدف را مشمول تخصیص و پرداخت یارانه قرار دهند. در این میان ایجاد چارچوبی برای تاب‌آوری در برابر شوک‌های احتمالی آینده از جمله از طریق کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی، نیز موردنیاز است.

نکات سیاستی / ۵

- طی دوره‌های گذشته سیاست‌گذاران در شرایط افزایش قیمت کالاها با هدف کاهش تاثیر آن، به سرعت واکنش نشان می‌دادند. با این حال، واکنش‌های دولت‌ها اغلب فاقد هدف‌گذاری و برنامه‌ریزی قبلی بود که در نهایت منجر به اثرات نامطلوب مالی و توزیعی در اقتصاد از جمله (۱) انقباض مالی زیاد و مداوم، (۲) افزایش سختی و عدم انعطاف‌پذیری بودجه، (۳) کاهش ناترازی بودجه و در مجموع باعث (۴) عدم تعدیل مالی جبرانی می‌شد. این پاسخ‌ها منجر به ایجاد بدهی در اقتصادهای واردکننده نفت و اعمال سیاست‌های مالی موافق چرخه‌ای در اقتصادهای صادرکننده نفت شد و به دنبال آن تعدیل‌های مالی ناگهانی با کاهش قیمت نفت انجام شد. در شرایط فعلی نیز اکثر کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا بار دیگر به سیاست‌های مشابه گذشته به ویژه یارانه‌های قیمتی عمومی، متوسل شده‌اند.
- از سال ۲۰۱۹ تاکنون، متوسط بهای مواد غذایی در جهان حدود ۸۰ درصد افزایش یافته در حالی که این رقم در میان اقتصادهای واردکننده نفت در منطقه منا بین ۶ تا ۴۹ درصد و در میان اقتصادهای صادرکننده نفت بین ۷ تا ۲۴ درصد متغیر بوده که نشان دهنده تورم کمتر در بین اقتصادهای صادرکننده نفت است. طی همین بازه زمانی، در شرایطی که بهای جهانی نفت خام ۶۳ درصد افزایش یافت، بهای داخلی بنزین در منطقه برای اقتصادهای واردکننده نفت به میزان ۲۶ درصد و برای اقتصادهای صادرکننده نفت ۱۲ درصد رشد کرد.
- اگرچه انتظار می‌رود دولت‌های کشورهای صادرکنندگان نفت از اعمال سیاست موافق چرخه‌ای در زمان رونق درآمدهای نفتی پرهیز کنند، اما این خطر وجود دارد که سایر نهادهای عمومی مانند شرکت‌های دولتی و صندوق‌های ثروت ملی درآمد بادآورده نفت را به صورت غیربهبینه خرج کنند که در این صورت نیاز به شفافیت و نظارت بیشتر در مورد عملکرد آنها بیش از پیش ضرورت خواهد داشت.

توصیه‌های سیاستی / ۱

توصیه‌ها برای اقتصادهای منطقه منا به دو دسته کوتاه و میان مدت تقسیم می‌شوند:

- **سیاست‌های کوتاه مدت برای کاهش آثار تورم بر گروه‌های آسیب‌پذیر**
 - ✓ اجرای برنامه پرداخت‌های انتقالی به صورت هدفمند و کوتاه مدت با استفاده از فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات از جمله ابزارهای نو مانند تلفن همراه برای ثبت و پایش متقاضیان ضمن حصول اطمینان از تامین امنیت غذایی و پرهیز از اختصاص یارانه‌های پرهزینه برای سوخت
 - ✓ پرهیز از کاهش نرخ و اعمال معافیت‌های عمومی در حوزه مالیات
 - ✓ اجتناب از اعمال سیاست‌های مالی انبساطی به ویژه افزایش سطح دستمزدهای کارکنان بخش عمومی به منظور حفظ ثبات مالی

- **سیاست‌های میان مدت برای تقویت تاب‌آوری در برابر شوک‌های قیمتی آتی**
 - ✓ تکمیل اصلاحات یارانه انرژی ضمن ایجاد شبکه‌های امنیت اجتماعی قوی‌تر
 - ✓ تقویت کارایی انرژی - حفظ مصنوعی قیمت‌های انرژی در سطوح پایین در بازار داخلی (به دلیل یارانه‌ها) می‌تواند منجر به تحریفاتی شود که مصرف بیش از حد و اتلاف انرژی را تشویق کند، مانع از ارتقای کارایی انرژی و افزایش سرمایه‌گذاری شده و فرصت‌هایی را برای آربیتراژ و قاچاق فراهم نماید. در این راستا، علاوه بر لزوم حذف تدریجی یارانه‌های سوخت، گذار به سمت استفاده سبزتر و کارآمدتر از انرژی، وابستگی به انرژی را کاهش و به طور موثری آسیب‌پذیری ناشی از قرار گرفتن در معرض نوسانات قیمت نفت را کاهش می‌دهد.
 - ✓ تقویت کسب درآمدهای مالیاتی از طریق انجام اصلاحات در این حوزه و تنوع‌بخشی به تولیدات هیدروکربنی با تمرکز بر حذف معافیت‌ها و مشوق‌های مالیاتی تبعیض‌آمیز

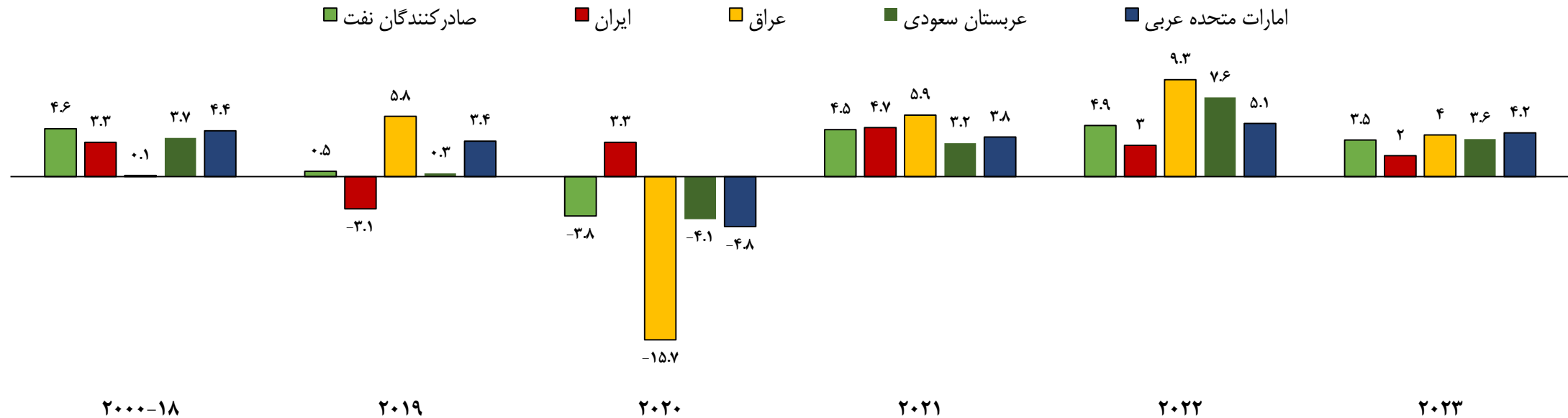
توصیه‌های سیاستی / ۲

✓ اتخاذ سیاست‌های مدیریت ریسک - چرخه‌های مرتبط با تغییرات قیمت کالاها و نوسانات پیرامون آن‌ها باقی خواهند ماند که در این شرایط نیاز به اعمال استراتژی‌های مدیریت ریسک ضروری خواهد بود. با استفاده از ابزارهای مالی پوشش‌دهنده، از جمله انعقاد قراردادهای بلندمدت قیمت ثابت، می‌توان به کاهش این نوسانات کمک کرد. در این میان برخی از صادرکنندگان نفت از جمله مکزیک از گزینه حداقل قیمت در قراردادهای خود استفاده می‌کنند.

✓ ارتقای حکمرانی و مدیریت مالی بخش عمومی - تقویت شفافیت مالی و پاسخ‌گویی دولت و به ویژه سازمان‌های وابسته به آن می‌تواند کارایی مخارج دولتی را افزایش، و ریسک‌ها و هزینه‌های مالی ناشی از شرکت‌های دولتی را کاهش دهد. حرکت به سمت تنظیم و اعمال چارچوب مالی میان مدت و اتخاذ قواعد مالی می‌تواند به کاهش سختی بودجه و استقلال سیاست مالی از نوسانات قیمت نفت کمک کند. برای اقتصادهای صادرکننده نفت، این امر با صرفه جویی از بخشی از درآمدهای بادآورده نفت طی دوره افزایش قیمت نفت، لزوم استفاده از سیاست موافق چرخه‌ای را کاهش و ارزش منابع بین نسلی را بهبود می‌دهد. در کنار این موارد، راه‌اندازی یک صندوق ثبات ساز نیز می‌تواند به حصول اطمینان از انعطاف‌پذیری کافی اعمال سیاست‌های مالی ضدچرخه‌ای، از جمله افزایش هزینه‌های اجتماعی در پاسخ به شوک‌های نامطلوب، کمک کند.

- متوسط نرخ رشد اقتصادی کشورهای صادرکننده نفت در سال ۲۰۲۲ برابر با ۴.۹ درصد و برای سال ۲۰۲۳ نیز حدود ۳.۵ درصد پیش‌بینی شده است. انتظار می‌رود رشد اقتصادی اکثر کشورهای گروه مزبور در سال جاری بهبود یابد. بیشترین رشد اقتصادی در سال ۲۰۲۲ متعلق به کشورهای عراق با نرخ ۹.۳ درصد، کویت با نرخ ۸.۷ درصد، عربستان سعودی با نرخ ۷.۶ درصد و امارات متحده عربی با نرخ ۵.۰ درصد خواهد بود.
- در گزارش اکتبر ۲۰۲۲ صندوق بین‌المللی پول، نرخ رشد موردانتظار برای ایران در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰، ۱.۷ واحد درصد کاهش یافته و برابر با ۳ درصد پیش‌بینی شده که کمتر از متوسط رشد صادرکنندگان نفت منطقه است. در مقایسه با رشد بلند مدت (سال‌های ۱۳۸۰ الی ۱۳۹۸)، رشد اقتصادی موردانتظار برای ایران در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲، ارقام به مراتب کمتری هستند.

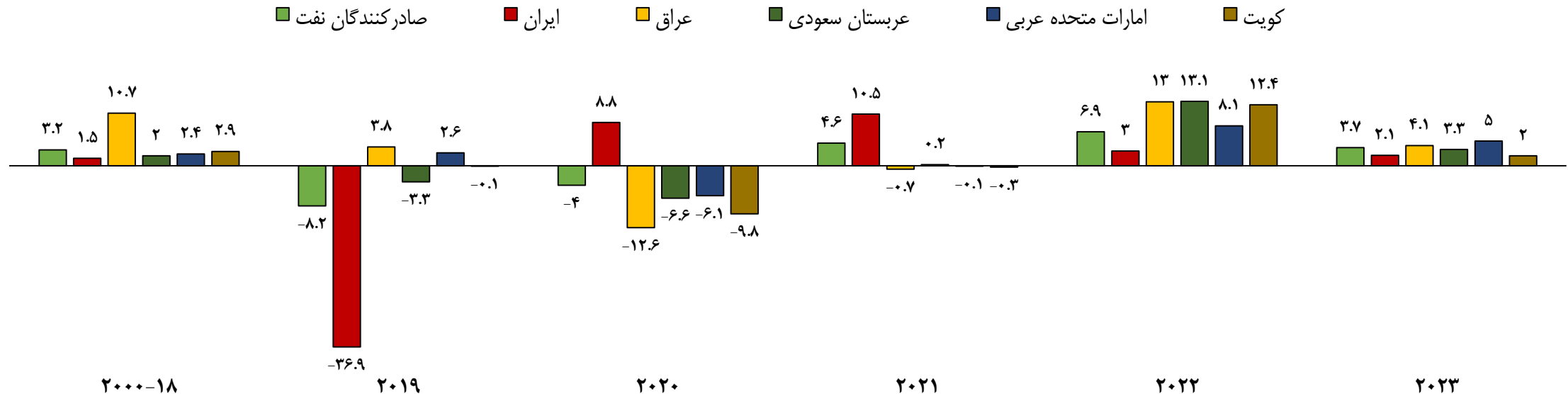
نرخ رشد اقتصادی - درصد

رشد بخش نفت

- با رفع نگرانی‌ها در رابطه با همه‌گیری کرونا به دلیل کسب موفقیت نسبی در حوزه واکسیناسیون و همچنین افزایش قابل توجه بهای نفت در بازارهای جهانی، بخش نفت در اقتصادهای صادرکننده نفت منطقه منا در سال ۲۰۲۲ تقویت شده و انتظار می‌رود میانگین نرخ رشد این بخش در این گروه اقتصادها در این سال به ۶.۹ درصد برسد. در سال ۲۰۲۲ برای اقتصادهای عربستان سعودی، عراق و کویت رشدهای بالا و دو رقمی برای بخش نفت آن‌ها به ترتیب برابر با ۱۳.۱ درصد، ۱۳.۰ درصد و ۱۲.۴ درصدی پیش‌بینی شده است. با این حال انتظار می‌رود در سال ۲۰۲۳ با تعدیل بازار نفت و تقاضای جهانی ضمن کاسته‌شدن از شدت بحران‌ها، سرعت رشد بخش نفت در اقتصادهای صادرکننده نفت نیز کاهش یابد و میانگین رشد بخش نفتی صادرکنندگان نفت به ۳.۷ درصد برسد.
- بعد از خروج از رکود ۱۳۹۸، بخش نفتی ایران طی سالهای ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ متوسط رشد سالانه ۹.۷ درصدی را کسب کرد. پیش‌بینی شده که برخلاف سایر اقتصادهای صادرکننده نفت که انتظار می‌رود رشد بالای نفتی را در سال جاری تجربه کنند، رشد ارزش افزوده بخش نفتی ایران در سال ۱۴۰۱ رقمی کم و حدود ۳ درصد و برای سال آینده هم حدود ۲.۱ درصد باشد که کمتر از میانگین رشد سالانه طی بازه ۲۰۰۰ الی ۲۰۱۸ نیز است.

رشد بخش نفت - درصد

رشد بخش غیرنفتی

- در حالی که انتظار برای رشد ارزش افزوده بخش نفت در اقتصادهای صادرکننده نفت در سال ۲۰۲۲ بالاست ولی پیش‌بینی شده است که از سرعت رشد بخش بدون نفت این گروه اقتصادها در سال مزبور کاسته شده و از ۵.۵ درصد در سال ۲۰۲۱ به ۳.۶ درصد در سال ۲۰۲۲ برسد که کمتر از متوسط رشد طی بازه زمانی ۲۰۰۰ الی ۲۰۱۸ نیز است.
- بالاترین رشد بخش بدون نفت در سال ۲۰۲۲ در گروه اقتصادهای مورد بررسی متعلق به کشور عراق با نرخ ۴.۴ درصد و عربستان سعودی با نرخ ۴.۲ درصد خواهد بود.
- رشد ارزش افزوده بخش غیرنفتی ایران در سال ۱۴۰۰ حدود ۴.۳ درصد برآورد شده و برای سال ۱۴۰۱ نیز برابر با ۳.۰ درصد و برای سال ۱۴۰۲ معادل ۲.۰ درصد پیش‌بینی شده که کمتر از میانگین رشد بلندمدت ۴.۱ درصدی طی سال‌های ۱۳۸۰ الی ۱۳۹۸ است.

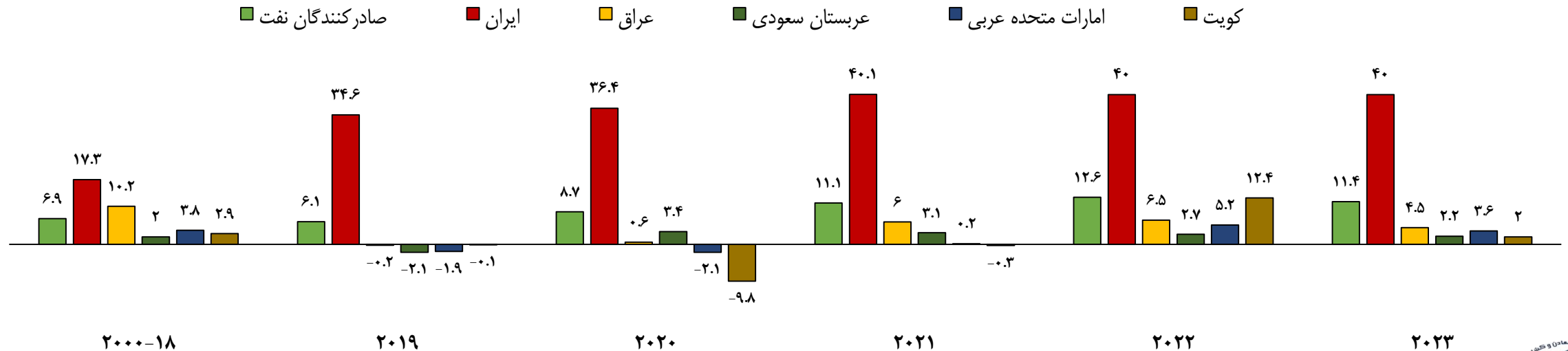
رشد بخش بدون نفت - درصد

نرخ تورم

- متوسط نرخ تورم اقتصادهای صادرکننده نفت طی سال‌های ۲۰۰۰ الی ۲۰۱۸ برابر با ۶.۹ درصد بوده که طی دو سال اخیر با افزایش همراه شد و در سال ۲۰۲۱ به ۱۱.۱ درصد هم رسید. به دلیل بحران جنگ روسیه و اوکراین و افزایش بهای کالاهای اساسی، نرخ تورم در اکثر اقتصادهای جهان در سال ۲۰۲۲ افزایش یافت که اثرگذاری آن بر اقتصادهای صادرکننده نفتی بیش از همه متاثر از افزایش بهای مواد غذایی بود. انتظار می‌رود میانگین نرخ تورم در این گروه در سال ۲۰۲۲ به ۱۲.۶ درصد برسد و در سال ۲۰۲۳ از شدت آن کاسته شده و به ۱۱.۴ درصد برسد که همچنان بالاتر از رقم سال ۲۰۲۱ و به مراتب بالاتر از میانگین نرخ تورم طی بازه زمانی ۲۰۰۰ الی ۲۰۱۸ است.
- بالاترین نرخ تورم در گروه اقتصادهای صادرکننده نفت و منطقه مناسبت‌ها به کشور ایران است که فاصله آن با میانگین تورم این گروه در سال ۲۰۲۱ حدود ۲۹ واحد درصد و با کمترین تورم این گروه (منفی ۰.۶ درصد بحرین) حدود ۴۱ واحد درصد بوده است. پیش‌بینی می‌شود نرخ تورم ایران طی دو سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ حدود ۴۰ درصد باشد که ۲۳ واحد درصد از میانگین تورم ایران در بازه زمانی ۱۳۸۰ الی ۱۳۹۸، بیشتر است. با توجه به روند افزایش شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای کشور طی هفت ماهه ۱۴۰۱، حداقل تورم موردانتظار برای ایران در سال ۱۴۰۱ نزدیک به ۴۶ درصد برآورد می‌شود.

نرخ تورم - درصد

رشد نقدینگی

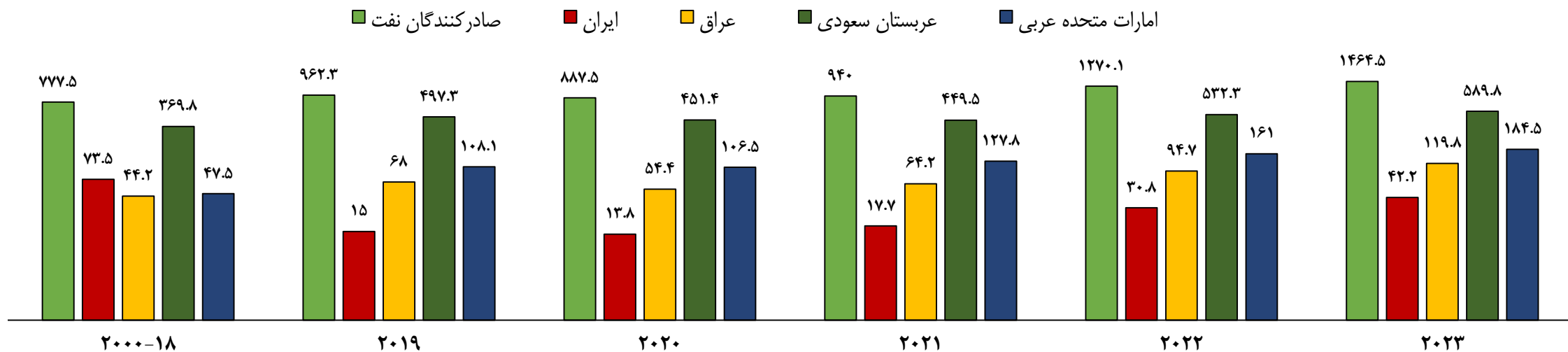
- متوسط رشد نقدینگی اقتصادهای صادرکننده نفت در سال ۲۰۲۱ به ۱۴.۷ درصد رسید که طی سه سال منتهی به این سال، با افزایش سرعت رشد همراه بود. پیش‌بینی می‌شود بر سرعت افزایش نقدینگی این گروه اقتصادها در سال ۲۰۲۲ افزوده شده و با حدود ۱۰ واحد درصد افزایش به ۲۴.۶ درصد نزدیک شود که بالاترین رقم طی ۲۰ سال اخیر است. بسته به نوع سیاست‌های پولی، نحوه اثرگذاری رشد نقدینگی بر تورم اقتصادهای مزبور متفاوت خواهد بود ولی در مجموع به نظر می‌رسد بخشی از رشد نقدینگی در این گروه اقتصادها نیز آثار تورمی بدنال داشته و باعث افزایش تورم در این سال شده است. کمترین نرخ رشد نقدینگی پیش‌بینی شده در سال ۲۰۲۲ متعلق به کشورهای کویت، عمان و عربستان سعودی و به ترتیب برابر با ۶ درصد، ۶.۵ درصد و ۸.۵ درصد است.
- بالاترین نرخ رشد نقدینگی در میان اقتصادهای صادرکننده نفت نیز متعلق به اقتصاد ایران با نرخ رشد ۳۹ درصد در سال ۱۴۰۰ است که بعد از ایران، کشور عراق با نرخ نزدیک به ۱۷ درصد قرار دارد. انتظار می‌رود نرخ رشد نقدینگی ایران در سال ۱۴۰۱ به ۴۷.۵ درصد، افزایش یافته و در سال ۱۴۰۲ از سرعت آن کمی کاسته شده و به حدود ۴۶ درصد برسد. نرخ رشد نقدینگی ایران طی سال‌های اخیر بالاتر از میانگین رشد بلندمدت آن طی سال‌های ۱۳۸۰ الی ۱۳۹۸ بوده است.

ذخایر ارزی

- افزایش تولید و صادرات نفت خام همراه با رشد بهای نفت در بازارهای جهانی موجب شد تا درآمدهای ارزی و به تبع آن ذخایر ارزی اقتصادهای صادرکننده نفت در سال ۲۰۲۱ افزایش یابد و در مجموع به حدود ۹۳۰ میلیارد دلار برسد که تقریباً نیمی از این ذخایر متعلق به کشور عربستان سعودی است که بعد از آن در مرتبه دوم کشور امارات متحده عربی با ۱۲۹ میلیارد دلار ذخیره ارزی قرار دارد. با استمرار افزایش بهای نفت، انتظار می‌رود ذخایر ارزی اقتصادهای صادرکننده نفت در سال ۲۰۲۲ با افزایش قابل توجه ۲۳ درصدی به ۱۱۴۷ میلیارد دلار و در سال ۲۰۲۳ با رشد ۱۴ درصدی به ۱۳۰۹ میلیارد دلار برسد.
- بهبود صادرات نفت خام ایران موجب شد تا ذخایر ارزی ایران نیز افزایش یابد و برآورد می‌شود ذخایر آن در سال ۱۴۰۰ با افزایش حدود ۴ میلیارد دلار به حدود ۱۸ میلیارد دلار رسیده باشد. پیش‌بینی می‌شود در سال ۲۰۲۲ نیز ذخایر ارزی ایران با افزایش ۷۴ درصدی (معادل ۲۰ میلیارد دلار)، به ۳۱ میلیارد دلار نزدیک و در سال ۱۴۰۲ نیز با افزایش مجدد به ۴۲ میلیارد دلار برسد. با وجود رشد بالای ذخایر ارزی، رقم مورد انتظار برای ایران کمتر از میانگین ارقام متناظر میانگین سالانه طی بازه زمانی ۱۳۸۰ الی ۱۳۹۸ (حدود ۷۴ میلیارد دلار) است در حالی که برای کل گروه اقتصادهای صادرکننده نفت و از جمله عربستان سعودی، عراق و امارات متحده عربی، ارقام به مراتب بیشتر از دوره بلندمدت آنها است.

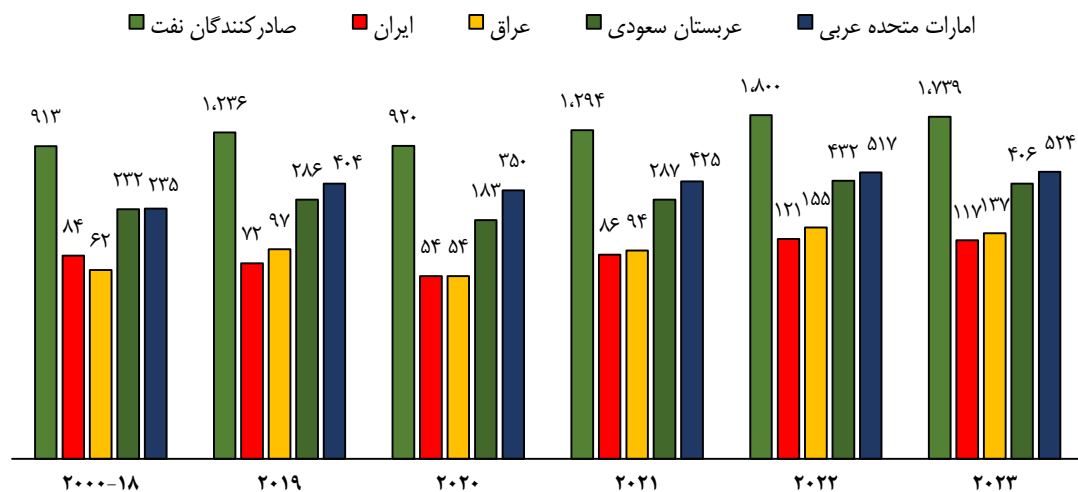
ناخالص ذخایر ارزی - میلیارد دلار

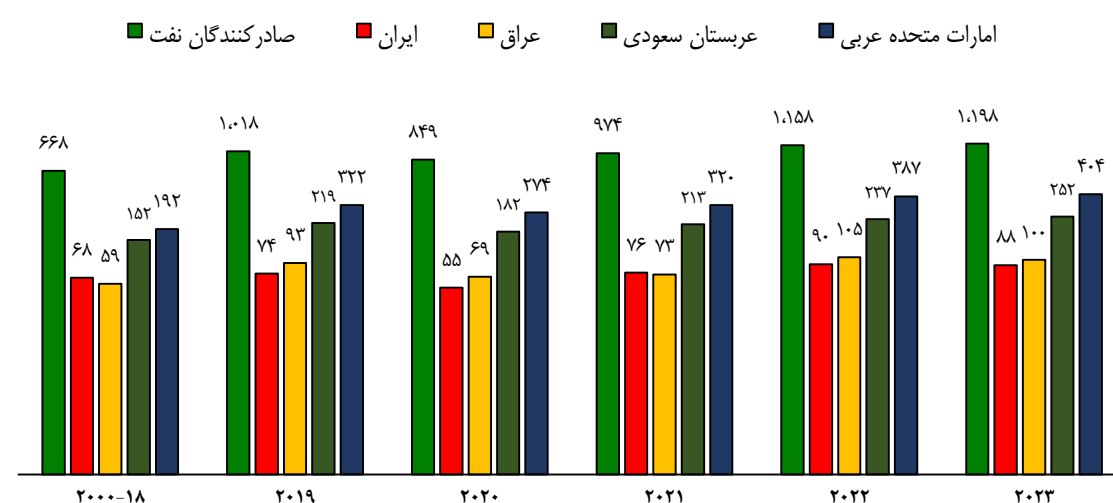
صادرات و واردات کالاها و خدمات

- **صادرات و واردات کالاها و خدمات** اقتصادهای صادرکننده نفت در سال ۲۰۲۰ به دلیل تشدید همه‌گیری کرونا و رکود اقتصاد جهان، به ترتیب حدود **۳۱۶** میلیارد دلار و **۱۶۹** میلیارد دلار کاهش یافت که افت مزبور برای اکثر کشورهای این گروه نیز صادق بود. در سال ۲۰۲۱ با رونق نسبی اقتصاد جهان و افزایش تقاضا برای کالاها به خصوص اقلام نفتی، صادرات و واردات کالاها و خدمات اقتصادهای صادرکننده نفت بهبود یافت و حتی صادرات به رقمی بالاتر از سال ۲۰۱۹ هم رسید. پیش‌بینی می‌شود در سال ۲۰۲۲ مجدداً ارزش صادرات و واردات کالا و خدمات این گروه کشورها به ترتیب با افزایش ۵۰۵ میلیارد دلاری به ۱۷۹۹ میلیارد دلار و با افزایش ۱۸۴ میلیارد دلاری به ۱۱۵۸ میلیارد دلار برسد اگرچه در سال ۲۰۲۳ با تعدیل تقاضای جهانی و بهای نفت خام، انتظار می‌رود صادرات این گروه اقتصادها به سطح ۱۷۳۹ میلیارد دلاری کاهش، ولی روند افزایشی واردات، همچنان استمرار یابد. دو اقتصاد امارات متحده عربی و عربستان سعودی، عوامل مهم افزایش صادرات گروه کشورهای صادرکننده نفت در سال ۲۰۲۲ به ترتیب با ارقام صادرات ۵۱۷ میلیارد دلار و ۴۳۲ میلیارد دلار خواهند بود.
- ارزش کل **صادرات و واردات کالاها و خدمات** ایران در سال ۱۴۰۰ به ترتیب حدود **۸۶** میلیارد دلار و **۷۶** میلیارد دلار برآورد شده که کمی بیشتر از متوسط ارزش صادرات کالاها و خدمات سالانه ایران طی بازه زمانی ۱۳۸۰ الی ۱۳۹۸، بوده است. پیش‌بینی شده است که ارزش **صادرات و واردات** ایران در سال ۱۴۰۱ به ترتیب به ۱۲۱ میلیارد دلار و ۹۰ میلیارد دلار افزایش و سپس به ترتیب به **۱۱۷** میلیارد دلار و **۸۸** میلیارد دلار در سال ۱۴۰۲ کاهش یابد که تقریباً رفتاری مشابه سایر اقتصادهای صادرکننده نفت خواهد داشت.

صادرات کالاها و خدمات – میلیارد دلار

واردات کالاها و خدمات – میلیارد دلار

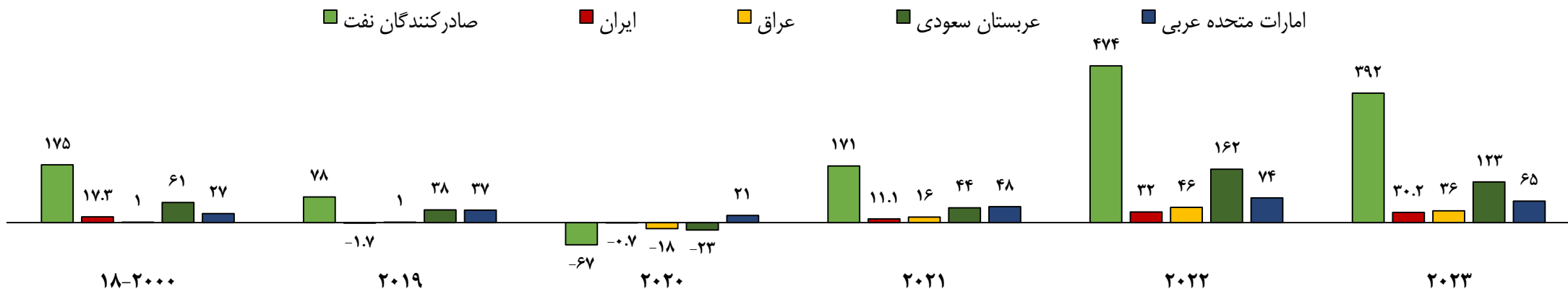

تراز حساب جاری

• تراز حساب جاری مشخص کننده تراز پرداخت‌های خارجی کشور در چهار حوزه، حساب کالا، حساب خدمات، حساب درآمد و حساب انتقالات جاری است. بهبود درآمد ناشی از صادرات کالایی به ویژه صادرات نفتی، موجب شد تا تراز حساب جاری اقتصادهای صادرکننده نفت که در سال ۲۰۲۰ به دلیل همه‌گیری کووید و کاهش تقاضای جهانی توام با افت بهای نفت، با کسری ۶۷ میلیارددلاری همراه شده بود، در سال ۲۰۲۱ مجدداً بهبود یابد و به ۱۷۱ میلیارددلار برسد. با افزایش تقاضا و رشد بهای نفت، پیش‌بینی می‌شود مازاد تراز حساب جاری این گروه اقتصادها در سال ۲۰۲۲ با افزایش چشمگیر ۳۰۳ میلیارددلاری مواجه شود. بخش مهمی از افزایش مزبور از ناحیه کشور عربستان سعودی با رقم ۱۱۸ میلیارددلار تامین خواهد شد.

• میانگین تراز حساب جاری سالانه ایران طی سال‌های ۱۳۸۰ الی ۱۳۹۸ حدود ۱۷ میلیارددلار بوده که با اعمال تحریم‌ها طی دهه ۱۳۹۰، صادرات کالاها و خدمات ایران با افت مواجه شد. عمده‌ترین دلایل کسری حدود ۰.۷ میلیارددلاری تراز حساب جاری در سال ۱۳۹۹، کاهش مازاد حساب کالا ناشی از کاهش صادرات نفتی و غیرنفتی در همین سال نسبت به سال ۱۳۹۸ تحت تاثیر تداوم تحریم‌ها و تاثیرات منفی ناشی از آن بر صادرات کشور در کنار افت تقاضای جهانی به سبب شیوع بیماری کووید ۱۹ و تداوم کسری حساب خدمات (علیرغم بهبود اندک نسبت به سال ۱۳۹۸) بود. در سال ۱۴۰۰ با افزایش توام صادرات نفتی و غیرنفتی، کسری تراز حساب جاری به مازاد ۱۱ میلیارددلاری تبدیل شد که انتظار می‌رود با رشد صادرات کالایی و خدمات به ویژه از محل افزایش درآمدهای حاصل از صادرات نفتی، مازاد تراز حساب جاری در سال ۱۴۰۱ حدود ۲۱ میلیارد دلار بهبود یابد و به ۳۲ میلیارددلار برسد.

تراز حساب جاری - میلیارددلار

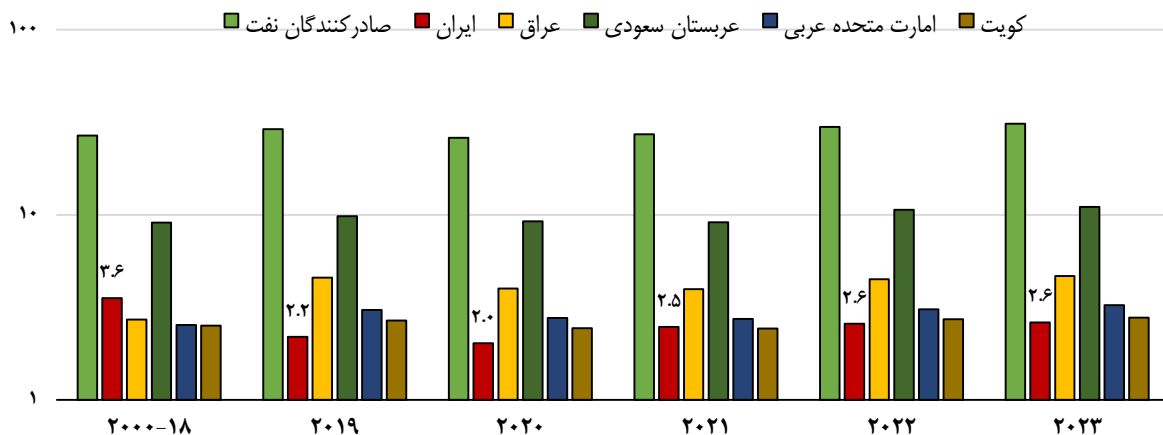

تولید و صادرات نفت

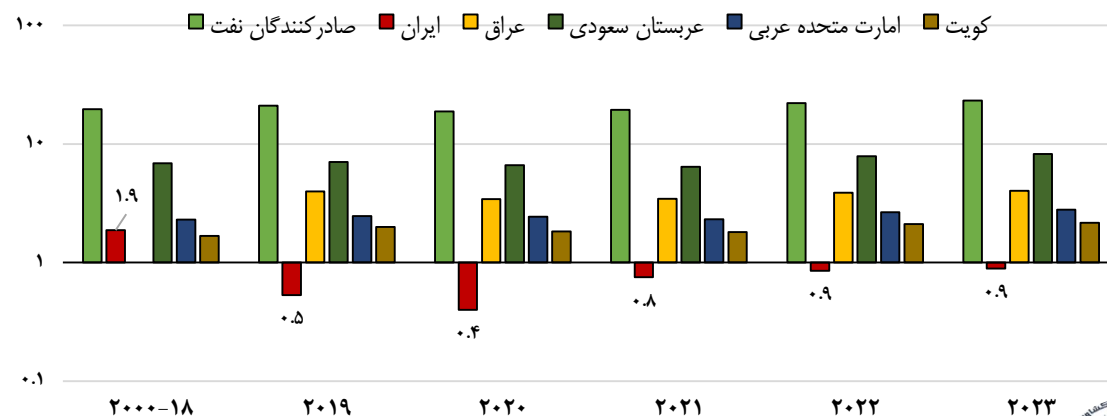
• میانگین تولید سالانه نفت خام در کشورهای صادرکننده نفت طی سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۸ حدود ۲۶.۸ میلیون بشکه در روز بوده که ۱۹.۶ میلیون بشکه در روز آن (یعنی حدود ۷۳ درصد از میزان تولید) صادر شده است. طی دوره مزبور، دو کشور با بالاترین متوسط تولید سالانه شامل کشورهای عربستان سعودی و ایران به ترتیب با ارقام ۹.۱ میلیون بشکه در روز و ۳.۶ میلیون بشکه در روز بودند. در سال ۲۰۲۰ با بروز بحران جهانی سلامت، رکود اقتصاد جهان و کاهش تقاضا، تولید و صادرات نفتی کشورهای صادرکننده نفت کاهش یافت و به ترتیب به ۲.۶ میلیون بشکه در روز و ۱۸.۸ میلیون بشکه در روز رسید که در سال ۲۰۲۱ با برگشت اقتصاد جهان به وضعیت رونق و رفع نسبی بحران همه‌گیری، مجدداً تقاضا برای نفت خام و میزان تولید و صادرات گروه اقتصادهای صادرکننده نفت نیز افزایش یافت. انتظار می‌رود علی‌رغم انتظار کاهش سرعت رشد اقتصاد جهان در سال ۲۰۲۲، تولید و صادرات نفت خام این گروه از اقتصادها همچنان روند افزایشی خود را طی دو سال ۲۰۲۲ و ۲۰۲۳ ادامه دهد و به سطوح جدید تولید و صادرات به ترتیب ۲۹.۸ میلیون بشکه در روز و ۳۱ میلیون بشکه در روز برسند که به مراتب بیشتر از میانگین سالانه بازه زمانی ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۸ است.

• به علت تحمیل تحریم‌ها بر اقتصاد ایران، تولید و صادرات نفت خام ایران طی دهه ۱۳۹۰ کاهش یافت و موجب شد تا کشورهای عراق، امارات متحده عربی و کویت، بعد از عربستان سعودی به ترتیب رتبه‌های دوم تا چهارم تولید نفت خام را در میان کشورهای صادرکننده نفت منطقه، کسب و ایران با تولید ۲.۰ میلیون بشکه در روز در سال ۱۳۹۹ به رتبه پنجم تنزل یابد. در سال ۱۴۰۰ با خروج از رکود اقتصاد ایران و افزایش صادرات به برخی اقتصادهای آسیایی، تولید و صادرات نفت خام ایران بهبود یافت و به ترتیب به ۲.۵ میلیون بشکه در روز و ۷۵۰ هزار بشکه در روز رسید. پیش‌بینی می‌شود افزایش تولید و صادرات نفت خام ایران در سال ۱۴۰۱ استمرار یابد و از تولید حدود ۲.۶ میلیون بشکه در روز حدود ۸۵۰ هزار بشکه آن صادر شود.

تولید نفت - میلیون بشکه در روز

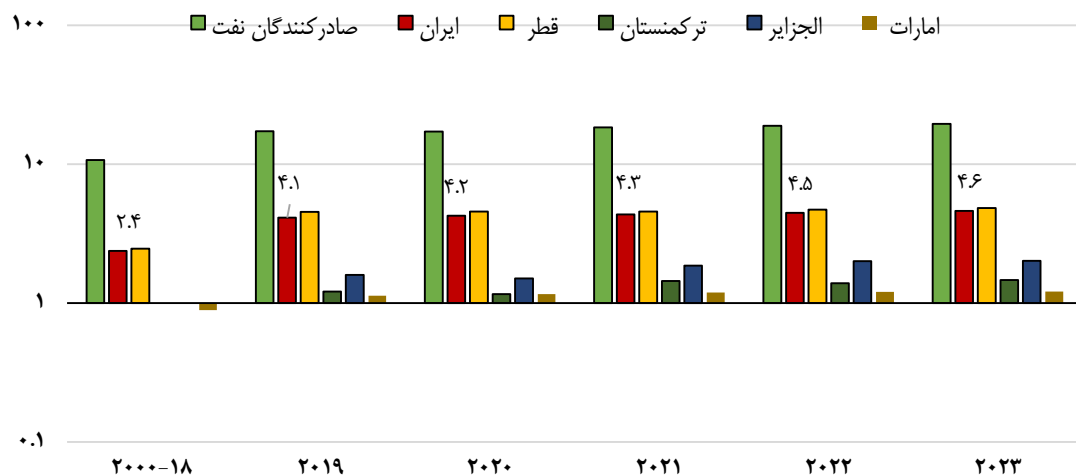
صادرات نفت - میلیون بشکه در روز

تولید و صادرات گاز طبیعی

- متوسط تولید و صادرات سالانه گاز طبیعی گروه کشورهای صادرکننده نفت در منطقه منا و آسیای مرکزی طی سال‌های ۲۰۰۰ الی ۲۰۱۸ به ترتیب ۱۰.۷ میلیون بشکه در روز و ۴.۱ میلیون بشکه در روز بوده که با محوریت دو کشور قطر و ایران به تدریج بر میزان تولید این گروه کشورها افزوده شد و در سال ۲۰۱۹ به ۱۷.۲ میلیون بشکه در روز رسید که بیش از ۵.۹ میلیون بشکه در روز آن نیز صادر شد. سهم ایران در تولید گاز طبیعی کشورهای صادرکننده نفت در سال ۲۰۲۱ حدود ۲۴ درصد و سهم در صادرات آن فقط حدود ۵ بوده در حالی که سهم قطر در تولید گاز طبیعی این گروه از کشورها در سال مزبور تقریباً مشابه ایران ولی سهم آن در صادرات نیز حدود ۴۱ درصد (۸ برابر ایران) بوده است. در این سال قطر بیش از ۵۷ درصد از تولید گاز طبیعی خود را صادر کرده در حالی که سهم صادرات از کل تولید در ایران فقط ۷ درصد بوده است.
- در سال ۱۴۰۰ تولید گاز طبیعی ایران با کمی افزایش نسبت به سال قبل، به سطح حدود ۴.۳ میلیون بشکه در روز رسید ولی صادرات آن بدون تغییر در سطح ۳۲۰ هزاربشکه در روز ثابت باقی ماند. پیش بینی می‌شود تولید گاز طبیعی گروه کشورهای صادرکننده نفت در سال ۲۰۲۲ به ۱۸.۹ میلیون بشکه در روز و صادرات آن نیز به ۶.۴ میلیون بشکه در روز برسد که تولید حدود ۵۶۰ هزاربشکه و صادرات نیز حدود ۱۰ هزاربشکه در روز نسبت به سال قبل افزایش خواهد یافت. پیش‌بینی شده است.

تولید گاز طبیعی - میلیون بشکه در روز

صادرات گاز طبیعی - میلیون بشکه در روز

